

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
ȘCOALA DOCTORALĂ A FACULTĂȚII DE ISTORIE
DOMENIUL ISTORIE**

TEZĂ DE ABILITARE

- Rezumat -

**Metamorfozele arheologiei contemporane: de la paradigma cultural-istorică
la arheologia interpretativă**

CANDIDAT:

Bolohan Neculai, conferențiar dr.
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

IAȘI

2026

Rezumatul tezei de abilitare

Arheologia contemporană, ca expresie a lumii actuale, propune abordări diverse pentru a integra, explica și transmite cunoașterea umană.

Metamorfozele arheologiei contemporane pot fi înțelese ca un proces amplu de trecere de la paradigma cultural-istorică, dominantă în prima jumătate a secolului al XX-lea, la ceea ce numim astăzi arheologie interpretativă sau post-procesuală. Această schimbare nu a fost bruscă, ci rezultatul unei acumulări de critici teoretice, transformări sociale și dezvoltări metodologice care au pus sub semnul întrebării caracterul „obiectiv” și neutru al cunoașterii arheologice.

Propunerea unei asemenea teme, care include drumul de la *copilăria arheologică* a autorului și până la deplina maturitate (v. Cap. 1), sugerează și drumul început sub umbrela cunoașterii implicite și continuat până la nevoia de explicitare, ca bază a narațiunii spre care tind cei mai mulți dintre noi.

Trecut prin sita vremurilor, sub egida abordărilor mănunchiului metodologic reprezentat de stratigrafie, descriere, tipologie, funcționalitate, cronologie, pentru care nici nu mai aveam nevoie de conținut teoretic, prin interogări personale și confruntări, m-am desprins treptat de redundanța arheologică. Câteva întâlniri providențiale și adăstarea în confruntările de idei dintre *cei alți* arheologi mi-au descris drumul spre căutarea înțelesurilor, fenomenelor, mecanismelor care au determinat reconfigurarea Lumii Vechi, uneori în detrimentul acurateței rezultatelor generate de arheologia dură. O știință istoricizantă care avea drept scop reconstituirea „*hărților culturale*” în defavoarea individului, a comunității și a socialului. Această re poziționare personală privind necesitatea precizărilor teoretice și metodologice s-a accentuat atunci când am întâlnit lumea foarte vie a arheologiei egeene din perioada documentării temei doctorale dedicată comunităților bronzului târziu de la Dunărea de Jos și relațiilor cu lumea contemporană. A fost momentul care mi-a atras atenția că pentru cunoașterea istoriei comunităților străvechi este nevoie de o paradigmă de cercetare definită și nu subînțeleasă, asociată unui pachet metodologic și unei perspective teoretice.

Tranziția către integrarea unei paradigme de investigare, ca suport pentru o narațiune, a continuat pe parcursul programului de cercetare post-doctorală, atunci când am făcut un pas înainte spre abordarea multivariată a materialității arheologice. Studiile de caz realizate prin extragerea probelor de olărie din contextul unei așezări fortificate pe care o cercetam (v. subcapitolul 1.2.4.) au oferit răspunsuri despre ce nu vede arheologul atunci când rămâne ancorat în definirea unor stiluri, tradiții, tipuri și secvențe cronologice. Astfel, metodele cantitative-esențialiste sunt utile, dar nu pot fi considerate ca fiind scopuri ale cercetării.

Etapă doctorală și postdoctorală marchează pentru mine o inflexiune teoretică decisivă, caracterizată prin extinderea orizontului interpretativ și prin integrarea unor concepte și modele explicative de tip supraregional.

Acest tip de abordare este însoțit de un pachet de întrebări și de instrumente variate: analiză spațială, studiile de microcontext, etnoarheologia, analogiile culturale, dar și împrumuturi din antropologie, sociologie, studii culturale sau din teoriile discursului. Interpretarea nu se mai reduce la utilizarea unor legi generale, ci urmărește să surprindă sensurile, experiențele cotidiene și dimensiunile simbolice ale practicilor materiale. În același timp, se pune accent pe transparența demersului: recunoașterea „*vocii*” cercetătorului, a ipotezelor de lucru și a limitărilor inferențelor. Toate acestea fac parte din experiența cercetării sitului de la Siliștea-Pe Cetățuie, județul Neamț, care a început de la o întâmplare și, treptat, a cunoscut schimbări paradigmatică (Subcapitol 2.1.).

Explorarea peisajului arheologic de pe platoul Pe Cetățuie a cuprins toate etapele unei cercetări: evaluarea teoretică, cu rezultate incerte întrucât am constatat că niciunul dintre arheologii care au

invocat prezența unei locuiri nu a menționat prezența unui șanț antropic; evaluarea de teren care a dus la descoperirea fragmentelor ceramice din Epoca bronzului; extragerea carotelor și realizarea profilului pedologic; săpătura arheologică pentru verificarea distribuției pe întreaga suprafață a platoului și pentru identificarea nivelurilor de ocupare; investigare geomagnetică; fotografie aeriană; analiza resturilor osteoarheologice; investigarea multivariată a materialității arheologice, olărie și metale; primul model de analiză bayesiană a datelor ^{14}C specifice Epocii bronzului din România; propunere de reconstituire a locuinței cercetate. Rezultatele au fost comunicate în cadrul întâlnirilor anuale ale EAA, Den Haag, Olanda, 2009 și au fost publicate la editura Archaeopress (Subcapitol 2.1.2.).

Succesiv, am propus un modul de interpretare a fortificațiilor din perioada mijlocie a Epocii bronzului din bazinul hidrografic Cracău-Bistrița și în anul 2025, în contextul *Humboldt-Kolleg*, Chișinău, am prezentat un model de analiză a conectivității regionale din spațiul est-carpatic și a mecanismelor care determină teritorializările locale (2.1.3.). Aceste module de cunoaștere au fost realizate ca urmare a observațiilor de teren, a investigării materialității, precum și în contextul activităților didactice care mi-au deschis variabile de lucru pentru tema propusă.

Desfășurarea cercetărilor de la Siliștea a inclus o foarte utilă componentă formativă. În acest cadru a avut loc transferul de cunoștințe și cointeresarea studenților participanți la practica arheologică (Subcapitol 2.1). Activitățile, în special responsabilizarea tinerilor studenți, au dus la formarea unui corp de 12 specialiști. Aceștia desfășoară acum activități specifice în muzee, institute, o universitate sau în mediul privat din România.

Un peisaj arheologic inițial definit printr-un singur sit – Hoisești-*La Curmătură*, județul Neamț – s-a dovedit, ca urmare a cercetărilor, a fi o întreagă vale a siturilor arheologice. Extinderea evaluărilor de suprafață a dus la descoperirea a nouă așezări contemporane, databile în eneolitic și în bronzul mijlociu. Împreună, acestea au constituit nucleul unei baze de date pentru analiza complexă a peisajului arheologic din bazinul râului Verdele. Pentru primul dintre situri am aplicat, într-o succesiune cu rol didactic, o metodologie diversificată de investigare – fotografie aeriană, magnetometrie, model digital al terenului, proiectarea săpăturii arheologice, înregistrarea topografică, înregistrarea 3D, baze de date specifice, analiza materialității, analiza pedologică, colectarea resturilor paleobotanice, analiza resturilor osteoarheologice, valorificarea rezultatelor – care a permis și realizarea unui studiu de caz privind instalațiile casnice utilizate pentru prelucrarea cerealelor sau a substanțelor minerale (Subcapitol 2.2.5.). Pentru vizualizarea integrală a râșnițelor am utilizat pentru prima dată, în colaborare cu Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, documentarea 3D, care ne-a facilitat analiza topografică a planurilor de lucru. Aceeași metodă de înregistrare a fost utilizată de această dată și pentru contextele arheologice asociate.

Parcursul profesional a inclus diversificarea competențelor științifice și profesionale (Capitol 2.3.), a însemnat cunoașterea și integrarea treptată a pachetelor metodologice specifice cercetării contextelor din perioada secolelor II-IV d.Hr., o biserică necunoscută din vremea domniei lui Vasile Lupu (1634–1653 și 1653), o groapă comună din timpul lui Petru Rareș (1527-1538 și 1541-1546), un context urban din Iași (mijlocul secolului al XVIII-lea – zilele noastre), precum și numeroase cercetări de suprafață concretizate în valorificarea științifică individualizată. Acestor experiențe le-am adăugat și microistoriile în cadrul cărora am valorificat științific obiecte metalice din contexte insolite, insistând asupra posibilității și necesității de a realiza biografii complexe ale vieții acestor artefacte.

Propunerile care conțin sintezele microregionale și împărtășirea experiențelor (Subcapitol 2.3.7.) reprezintă bilanțul unor cercetări îndelungate și diverse în microzone bine conturate din perspectivă geografică – bazinele râurilor Români și Verdele din depresiunea Cracău-Bistrița – pentru

care am propus modele proprii de abordare și rezultate care accentuează privirea interpretativă asupra istoriei străvechi.

Planurile de evoluție și dezvoltare a carierei profesionale, științifice și academice cuprind o componentă evaluativă cu referințe privind conținutul activităților care cuantifică și explică diversitatea competențelor și integrate în activitatea profesională, didactică, de cercetare și de proiectare a evoluției actuale. Componenta profesională va fi dedicată permanentei actualizări a dezbaterilor teoretice și metodologice din universul cercetării arheologice; activitatea de cercetare este dedicată finalizării și valorificării științifice a activităților dedicate abordării interdisciplinare a peisajelor arheologice din bazinele râurilor Români și Verdele. Aceste două studii de caz fac parte din pregătirea susținerii a două lucrări de licență și vor continua cu programul masteral și cel doctoral; activitatea didactică va oferi contextul colaborării directe care va începe de la modulul de curs și va continua până la valorificarea rezultatelor cunoașterii. Astfel, voi continua să cred și să activez în cadrul activităților formative și de comunicare. Experiența ultimilor zece ani arată că formarea duce spre cunoaștere și treptată autonomizare, iar comunicarea este o necesitate.

În concluzie, metamorfozele arheologiei contemporane reflectă o dublă deplasare: de la o viziune cultural-istorică, centrată pe tipologii și pe reconstituirea statică a culturilor, la una procesuală, axată pe explicație sistemică, iar apoi la arheologia interpretativă, care își asumă caracterul plural al cunoașterii. Această ultimă etapă nu înseamnă renunțarea la rigoare sau la date, ci integrarea lor într-un cadru reflexiv, conștient de propriile condiționări. Arheologia nu mai este doar un instrument de „descifrare” a trecutului, ci și un mod de a-l povesti, de a-l negocia și de a-l face relevant pentru prezent, într-un dialog continuu între arheolog, peisaj, materialitate, teorie și societate.

Conf. dr. Neculai Bolohan